

ROBIA ȚIGANILOR – NOI ABORDĂRI

ABOLIȚIONISMUL ROMÂNESC LA 1848. INFLUENȚE, TRĂSĂTURI*

RALUCA TOMI

„Considerăm ca adevăruri grăitoare faptul că toți oamenii s-au născut egali, că sunt înzestrați de Creator cu anumite drepturi individuale, că printre acestea se numără dreptul la viață, la libertate și la căutarea fericirii” se specifica în *Declarația de independență* a Statelor Unite, iar în *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* din Franța (26 august 1789), era înscris principiul conform căruia „Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi”. În epocă libertatea, egalitatea, fraternitatea, dreptul la fericire erau principii ce se aplicau numai oamenilor liberi. Erau excluși sclavii de pretutindeni: din coloniile franceze, britanice, spaniole, portugheze, olandeze, din America, Asia, Africa, dar și robii din spațiul românesc. Eliberarea sclavilor va fi un proces îndelung, de aceea în lucrările de specialitate termenul de aboliționism – ce se referă la o legislație cu aplicație imediată – tinde să fie înlocuit cu cel de distrugere a sistemului sclavagist – care se referă la durata lungă a procesului¹. Scoaterea sclaviei în afara legii s-a înfăptuit diferit de la stat la stat în funcție de importanța economică a instituției sau de contextul politic: revoluții în Franța (1794, 1848)², războaie de eliberare națională în statele Americii Latine³, reforme parlamentare în Marea Britanie

* Lucrare realizată în cadrul proiectului de cercetare *Problema țiganilor în România în secolul al XIX-lea. Instituția robiei, mișcarea aboliționistă și emanciparea țiganilor* (director dr. Viorel Achim), proiect finanțat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, contract nr. 183/2007.

¹ Oruno D. Lara, Iñez Fischer Blanchés, *Abolition ou destruction du système esclavagiste?*, în vol. *Les abolitions de l'esclavage: 1793, 1794, 1848 de L.F. Sonthonaux à V. Schoelcher, Actes du colloque international tenu à l'Université de Paris VIII, les 3, 4, 5 février 1994*, Vincennes, 1995, p. 323.

² *The French Idea of Freedom, The Old Regime and the Declaration of Rights of 1789*, ed. Dale van Kley, California, 1994; Fabienne Federini, *L'abolition de l'esclavage de 1848. Une lecture de Victor Schoelcher*, Paris, 1998; Lawrence C. Jennings, *French Anti-Slavery. The Movement for the Abolition of Slavery in France (1802–1848)*, Cambridge, 2000; Jean Daniel Piquet, *L'Émancipation des Noires dans la Révolution française (1789–1795)*, Paris, 2002; Oruno D. Lara, *La colonisation est un crime. De la destruction du système esclavagiste à la reconstruction coloniale*, Paris, 2005; Nelly Schmidt, *L'abolition de l'esclavage. Cinq siècles de combats (XV–XX)*, Paris, 2005; Frédéric Régent, *La France et ses esclaves. De la colonisation aux abolitions (1620–1818)*, Paris, 2007 etc.

³ În Chile în 1823, Bolivia în 1826, Mexic în 1829, Venezuela în 1850, Columbia în 1851, Argentina în 1853, Peru în 1855, Cuba în 1868, Brazilia în 1871. Emiliano Gil Blanco, *La politique espagnole en matière d'abolition de l'esclavage au XIXème siècle*, în vol. *Les abolitions de l'esclavage*, p. 333.

„Revista istorică”, tom XX, 2009, nr. 1–2, p. 47–61

(1833)⁴, o puternică mișcare aboliționistă, ce culminează cu Războiul de Secesiune în SUA (1861–1865)⁵. Realizată în contexte istorice diferite, eliminarea sclaviei s-a înfăptuit și datorită unei puternice mișcări aboliționiste care s-a manifestat în special în SUA, Marea Britanie și Franța.

Articolul de față își propune două obiective: să determine influența aboliționismului nord-american și occidental asupra celui românesc și să surprindă trăsăturile acestuia din urmă, pentru a analiza în ce mod mișcarea de emancipare a robilor țigani din principate se racorda la cele contemporane ei⁶. Pentru a înțelege cum s-a constituit gândirea aboliționistă românească a liderilor care au acționat la 1848 trebuie să începem studiul din anii premergători revoluției, 1838–1848 și să desprindem care au fost căile de pătrundere a acestor idei. Ne vom limita analiza asupra presei, traducerilor, călătorilor străini, străinilor stabiliți în principate și, nu în ultimul rând, a contactului direct dintre studenții români aflați în Occident și reprezentanții mișcărilor aboliționiste.

În ultimul sfert al secolului al XVIII-lea mișcarea aboliționistă a cunoscut realizări deosebite în SUA, Marea Britanie și Franța. Gânditori de seamă au scris și militat împotriva sclaviei fie de pe poziții creștine – secta creștină a quakerilor considera că importul și cumpărarea sclavilor contraveneau legilor moralei creștine⁷ –, fie luministe – în special francezii, care condamnau sclavia din perspectivă umanistă, fără a da însă soluții pentru abolirea ei. De exemplu, Voltaire în *L'esprit des mœurs* a condamnat sclavia, dar în același timp spunea că negrii sunt inferiori⁸. Din ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea mișcarea aboliționistă se concentrează împotriva comerțului cu sclavi. Eforturile societăților culturale și politice s-au concretizat la începutul secolului al XIX-lea, când treptat statele au scos în afara legii acest comerț: în 1803 Danemarca, în 1807 SUA și Marea Britanie, iar în 1815, în timpul celor 100 de zile, Napoleon îl abolește și în Franța, fapt întărit de Ludovic al XVIII-lea în 1817⁹. Împotriva traficului cu sclavi puterile europene semnează declarații comune – ca cea din 1815 dintre Franța,

⁴ James Walvin, *Slavery and the British Society (1776–1846)*, Baton Rouge, 1982.

⁵ David Brian Davis, *The Problem of Slavery in the Age of Revolution (1770–1823)*, New York, Oxford, 1999; Claude Fohlen, *L'Émancipation aux États-Unis*, în vol. *Esclavage, résistance et abolitions*, ed. Marcel Dorigny, Paris, 1999, p. 389–395 etc.

⁶ Despre mișcarea aboliționistă din spațiul românesc au scris: Viorel Achim, *Țigani în istoria României*, București, 1998; Venera Achim, *Desfășurarea sclaviei în cele două Americi și în Principatele române în secolul al XIX-lea. O paralelă*, în vol. *Europa și noi. Studii de istoria economiei*, coord. Maria Mureșan, București, 2005, p. 369–392; Sorina Radu, *Problematika eliberării țiganilor în contextul revoluției de la 1848*, în „Symposia. Caiete de etnologie și antropologie”, 2002, nr. 1, p. 269–282 etc.

⁷ Eric Molina, *Le discours antiabolitionniste anglais au siècle des Lumières. Mise en parallèle des arguments esclavagistes français et anglais*, Paris, 2006, p. 104–105; v. și subcapitolul despre problema sclaviei în cultura occidentală din David Brian Davis, *op. cit.*, p. 40–48.

⁸ Jean Daniel Piquet, *op. cit.*, p. 32.

⁹ Nelly Schmidt, *L'abolition de l'esclavage*, p. 118; Fabienne Federini, *op. cit.*, p. 37.

Marea Britanie, Austria, Prusia, Rusia, Suedia, Spania, Portugalia –, încheie tratate bilaterale, stabilesc pedepse aspre împotriva celor care practicau acest comerț. Inițiativele guvernamentale sunt impulsionate de *Scrisoarea apostolică* a Papei Grigore al XVI-lea din decembrie 1839, prin care comerțul cu sclavi era prohibit¹⁰.

În presa românească premergătoare revoluției de la 1848 apar articole privitoare la acest subiect. Sunt prezentate începuturile „negoțului cu negri”. În „Albina românească” se arată că nevoia de mână de lucru i-a împins pe spanioli în secolul al XVI-lea să cumpere sclavi negri de la portughezi¹¹, iar în „Universul” se explică modul în care au început englezii să practice această „scârboasă negoțatorie”¹². În Anglia opinia publică de la sfârșitul secolului al XVIII-lea a rămas impresionată de povestirile terifiante ale celor ce călătoriseră pe corăbiile sclavilor, celebră fiind lucrarea lui Thomas Clarkson, apărută în 1788¹³. În „Curierul românesc”¹⁴, în articolul *Negoțul cu negrii* erau redată etapele acestui comerț, de la stabilirea negustorului pe țărmurile africane, la atragerea și prinderea negrilor. Condițiile inumane ale călătoriei spre Europa sunt descrise în amănunțime: punerea în lanțuri, bolile, duhoarea pestilențială din cala vaporului, lipsa de hrană, toate acestea provocau moartea sclavilor în chinuri groaznice. Erau zugrăvite apoi târgurile de sclavi și umilințele la care erau supuși aceștia, despărțirea familiilor¹⁵. Nu putem să nu facem o paralelă, păstrând bineînțele proporțiile, între emoționantul tablou redat cu atâta culoare și căldură de Vasile Alecsandri în *Istoria unui galbân și a unei parale*¹⁶, în care se descrie vânzarea roabei Zamfira, și ororile redată în articolul amintit apărut în publicația lui Ioan Heliade Rădulescu. În „Gazeta de Transilvania” din 1844 se descria *O vânatoare de sclavi în Egipt*. La începutul anului 1843, Mehmed pașa își trimitea trupele să vâneze sclavi în sudul Egiptului și Sudan. Grozăviile acestei campanii, măcelărirea satelor de negri, care au încercat să riposteze, sunt redată realist, fără menajamente¹⁷. Presa din spațiul românesc era la curent cu legislația europeană împotriva comerțului cu sclavi. Era redat cuprinsul tratatului din 1831 încheiat între Franța și Marea Britanie, măsurile luate de cele două state împotriva acestei practici¹⁸. În paginile „Albinei” era prezentată în iunie 1841 legea împotriva

¹⁰ Nelly Schmidt, *Abolitionnistes de l'esclavage et réformateurs des colonies 1820–1851. Analyse et documents*, Paris, 2000, p. 816–818.

¹¹ „Albina românească”, 13 februarie 1832, p. 56.

¹² „Universul”, 16 februarie 1847, p. 26.

¹³ *Substance of the Evidence of Sunday Persons on the Slave Trade*, London, 1788.

¹⁴ „Curierul românesc”, 6 februarie 1840, p. 47–48 și 9 februarie 1840, p. 49–51.

¹⁵ În articolul din „Universul”, 8 iulie 1845, p. 3–4, se menționează: „Negrii se vând ca animalele sălbatice ..., iar dacă corabia este prea plină îi aruncă în apă”.

¹⁶ „Propășirea”, *foaie științifică și literară*, ed. Mariana și Petre Costinescu, București, 1980, p. 223–229, 247–252, 261–267, 287–292, 375–381, 407–413.

¹⁷ „Gazeta de Transilvania”, 24 ianuarie 1844, p. 19–20.

¹⁸ „Curierul românesc”, 7 februarie 1832, p. 13–14; „Albina românească”, 11 februarie 1832, p. 47–48. În ambele publicații este redat în întregime textul tratatului.

negoțului cu robi semnată la Atena de către regele Othon¹⁹, iar într-un număr al „Curierului românesc” din 1842 se prezenta ucazul împărătesc ce oprea „speculația cu negri”²⁰. În același jurnal se specifica: „în timp ce în Statele Unite ale Americii, ce este o țară model de civilizație, cei ce-i ajutau pe negri se spânzurară, împăratul Nicolae amenința cu pedepse mari pe cei ce se îndeletniceau cu comerțul de negri”. Era bineînțeles o exagerare, pentru că SUA aboliseră comerțul cu negri în 1807, dar aceasta nu însemna ca negoțul dispăruse în întregime. Pe bună dreptate, autorul articolului din „Curier” remarca ineficiența legislației ce abolea negoțul cu sclavi: „din toată legislația au rămas cuvinte frumoase filantropice ... și toate proiectele se prefăcură în fum”²¹.

Deosebit de interesante sunt articolele privitoare la mișcarea aboliționistă europeană și nord-americană, ceea ce ne demonstrează că cel puțin liderii ce se implicau în modernizarea societății românești la jumătatea secolului al XIX-lea cunoșteau acest curent. În „Muzeul Național” apărea în 1836 un articol despre înființarea în SUA a unor colonii de muncă, pe principiul cooperării. Membrii acestora – persoane libere sau sclave – își profesau meseriile în folosul obștesc. Fondatorii coloniilor doreau instruirea sclavilor, care se puteau răscumpăra după cinci ani²². Amintim că în aceeași perioadă Teodor Diamant realiza la Scăieni o astfel de colonie între ai cărei membri se aflau și robi țigani. „Sclavii din Staturile Unite au început de vreo câțva timp a se scula și a cere libertatea”, așa începea un articol din „Curierul românesc” în 1846, în care se prezenta mișcarea aboliționistă de pe continentul nord-american. Erau menționate două „foi aboliționiste”: „The True American” din Lexington-Kentucky și „Christian Intelligence”, din Georgetown, districtul Columbia. Sclavii din SUA protestau prin fugă – erau amintiți cei o sută de sclavi care au fugit din Maryland – sau aveau îndrăzneala de a-și susține dreptatea în fața tribunalului – ca cei din New Jersey. Paralel se prezenta activitatea antiaboliționistilor, care, speriați de amploarea luptei de eliberare, luau „rezoluțiile cele mai violente și mai crude”: spargerea tipografiilor care publicau jurnale aboliționiste, introducerea cenzurii împotriva acestora etc.²³ În „Universul” din 6 ianuarie 1845 se saluta apariția unui nou stat american, care a scos în afara legii sclavia (era vorba de Oregon)²⁴, iar în altă publicație se amintea fapta creștinească a unui anume Henderson, care prin testament își eliberase cei 600 de sclavi²⁵.

¹⁹ „Albina românească”, 8 iunie 1841, p. 189.

²⁰ „Curierul românesc”, 22 iunie 1842, p. 187. În aceeași publicație, în 14 februarie 1836 se prezentau măsurile luate de guvernul de la Sankt Petersburg împotriva negoțului cu negri; despre aceleași măsuri v. și articolul din „Albina românească”, 14 iunie 1842, p. 185–186.

²¹ „Curierul românesc”, 24 februarie 1836, p. 26. Despre ineficiența măsurilor împotriva comerțului cu negri în „Gazeta de Transilvania” (24 septembrie 1839, p. 155) apărea un articol în care erau prezentate acuzațiile aduse Portugaliei, ce continua să practice acest negoț.

²² „Muzeul Național”, 25 martie 1836, p. 31–32.

²³ „Curierul românesc”, 25 februarie 1846, p. 70–71.

²⁴ „Universul”, 6 ianuarie 1845, p. 6–7.

²⁵ „Curierul românesc”, 25 februarie 1846, p. 71.

În 1833 Marea Britanie a hotărât acordarea libertății juridice pentru toți sclavii din coloniile sale. Deveneau liberi după o așa-numită perioadă de ucenicie, care varia între patru ani pentru cei casnici și șase ani pentru cei din agricultură. Statul englez se angaja să dea stăpânilor de sclavi o răscumpărare, care se ridica în total la 20 milioane lire sterline²⁶. La 1 august 1838, mai devreme decât se prevăzuse, toți ucenicii au devenit persoane libere. În „Gazeta de Transilvania” din același an erau prezentate dezbaterile din Parlamentul englez privitoare la încetarea sistemului uceniciei. Era redat în întregime discursul lui Daniel O’Connor, lider al mișcării de eliberare din Irlanda, un cunoscut aboliționist, care a protestat împotriva comerțului cu negri. Acesta susținea că sistemul uceniciei nu era realist, pentru că negrii s-ar fi descurcat și după patru zile de libertate. Tot el declara că emanciparea sclavilor se putea face fără răscumpărare²⁷. În „Gazeta de Transilvania” se prezenta marea sărbătoare din Birmingham, unde a fost anunțată eliberarea sclavilor din Marea Britanie²⁸. Se relatează în 14 mai 1839, în aceeași publicație din Brașov, despre înființarea *Societății britanice și străine împotriva sclaviei (British and Foreign Anti-Slavery Society* – fondată în 1837²⁹), ale cărei scopuri erau: „înăbușirea universală a sclaviei și a negoțului cu sclavi, apărarea libertății negrilor eliberați”. Acest lucru era posibil prin propagandă prin scrieri împotriva sclaviei, prin argumentarea utilității muncii oamenilor liberi față de cea a sclavilor, prin contacte cu „aboliționiștii” din America, Franța și din alte părți³⁰. Deosebit era faptul că publicația lui Barițiu anunța deschiderea primului congres împotriva sclaviei în iunie 1840, la Londra. Președintele congresului a fost prințul consort Albert³¹.

Societatea franceză pentru abolirea sclaviei, fondată în 1834, a coordonat mișcarea aboliționistă din Paris. A fost un grup elitist, care nu a îndrăznit să facă apel la populație și a preferat un program pentru pregătirea sclavilor în vederea eliberării, a promovat măsuri de ameliorare a sclaviei și de emancipare graduală³². În „Gazeta de Transilvania” din 23 martie 1842 se redă cuvântarea lui Lamartine în adunarea aboliționiștilor. Acesta lansa un apel la unirea tuturor acelor care doreau emanciparea negrilor. Procesul trebuia să se desfășoare însă în timp: „Ce voim noi? Iată că noi nu voim a face nicio revoluție, ci numai de a ne feri de revoluție. Noi voim în pași treptați, înceteți a introduce pe negri în drepturile omenirii. Nu amenințăm munca și proprietatea coloniștilor. Sclavilor le zicem: să nu încercați a câștiga libertatea decât numai prin simțământul public”³³. Tot „Gazeta” anunța în 1846

²⁶ Lawrence C. Jennings, *op. cit.*, p. 44.

²⁷ „Gazeta de Transilvania”, 9 aprilie 1838, p. 19–20 și 16 aprilie 1838, p. 18.

²⁸ Ibidem, 13 august 1838, p. 9.

²⁹ Această societate era urmașa celor din 1787, *Society for the Abolition of the Slave Trade* și din 1823, *Anti-Slavery Society*.

³⁰ „Gazeta de Transilvania”, 14 mai 1839, p. 77–78.

³¹ Ibidem, 16 iunie 1840, p. 97–98.

³² Lawrence C. Jennings, *op. cit.*, p. 53–54.

³³ „Gazeta de Transilvania”, 23 martie 1842, p. 45–46.

despre punerea în practică a legii Mackau în coloniile franceze, o inițiativă ce transforma statul în intermediar în relațiile dintre coloniști și sclavi, prin posibilitatea de a reglementa orele de muncă, căsătoriile, educația religioasă etc. Se relatează că în Martinica se începuse eliberarea sclavilor prin răscumpărare. Aceasta era plătită și de către stat și de către negri³⁴. Oricum, din 1844, curentul aboliționist francez cunoștea un reviriment deosebit. Ideea emancipării graduale era părăsită pentru cea a eliberării imediate, lucru ce va fi posibil în timpul revoluției de la 1848. Exemple care puteau influența mișcarea aboliționistă din principate au fost fără îndoială și măsurile luate în anumite regiuni ale Imperiului Otoman. În „Universul” se scria: „Beitul din Tunis a desființat robia din statele sale. În Egipt, după întoarcerea din Europa, Ibrahim pașa a slobozit pe toți robii săi. În Constantinopol, Sultanul a închis târgul de vânzare a robilor în public, la 16 ianuarie”³⁵.

Alături de presă, călătorii străini au reprezentat un mijloc prin care era influențată mișcarea aboliționistă din principate sub dublu raport: călătorii occidentali răspândeau informații în Europa despre existența acestei instituții anacronice, iar prin contactul lor nemijlocit cu liderii din principate ei îi informau pe aceștia despre evoluția ideilor aboliționiste. Impresionați de existența robiei, au scris despre aceasta zugrăvind, în funcție de gradul de educație al fiecăruia, de funcțiile avute, aspecte diferite din viața Țiganilor, accentuând în majoritatea cazurilor pitorescul, exotismul acestora. În publicații de prestigiu din capitala Franței, și nu numai, au apărut articole despre robii din principate, în unele evidențiindu-se necesitatea emancipării acestora. În 1840 Eduard Thouvenel atrăgea atenția contemporanilor săi: „În momentul în care atâtea voci se ridică în favoarea cauzei negrilor, nimeni nu se gândește să oprească plaga care crește fără obstacole într-o țară care se găsește la câteva zile depărtare de Franța”³⁶, iar Adolphe Joanne informa în lucrarea sa despre dezrobirea Țiganilor statului și ai mănăstirilor că: „în Valahia Țiganii liberi și așezați prosperă și se înmulțesc ... Numai la boieri mai sunt încă robi și, dacă ar fi să cred unele confidențe care mi s-au făcut, nu se va mai întârzia mai mult de o lună sau două până vor fi eliberați și ei”³⁷. Scrisa aceste rânduri în 1846, când în Țara Românească fuseseră dezrobiți robii statului în 1843, anticipând momentul emancipării temporare a robilor boierești din timpul revoluției de la 1848. Unii dintre străinii stabiliți o perioadă în principate au fost implicați personal în procesul de modernizare a structurilor sociale și politice. Printre aceștia se număra și Felix Colson, apropiatul lui Ioan

³⁴ Ibidem, 4 noiembrie 1846, p. 356.

³⁵ „Universul”, 23 februarie 1847, p. 30. Considerații despre soarta sclavilor din Imperiul Otoman erau făcute și în „Gazeta de Transilvania”, 16 noiembrie 1846, p. 375–376.

³⁶ Eduard Antoine Thouvenel, *La Hongrie et la Valachie (Souvenirs de voyage et notices historiques)*, în vol. *Călători străini despre țările române*, s.n., vol. III (1831–1840), București, 2006, p. 824.

³⁷ Adolphe Laurent Joanne, *Voyage illustré dans les cinq parties du monde en 1846, 1847, 1848, 1849*, vol. V, Paris, f.a., p. 116–117. Am folosit fragmentul tradus de Daniela Bușă pentru vol. V din seria de *Călători străini despre țările române*.

Câmpineanu, unul dintre puținii boieri care și-au eliberat robii încă din 1834. Secretar al consulului francez, Colson nu se mulțumea numai cu descrierea statutului țiganilor, în lucrarea sa apărută la Paris în 1839, ci dădea și soluții: emanciparea acestora prin răscumpărare³⁸. Jean Alexandre Vaillant, profesorul de la Sfântu Sava, va fi membru în societățile secrete prepașoptiste, ce aveau înscrise în programele lor dezrobirea: cea condusă de Mitiță Filipescu (1840) și *Societatea filantropică* de la Iași (1841). Menționăm că în ultima își va face ucenicia și Teodor Codrescu, cel care în 1853 traducea cartea lui Harriet Beecher Stowe, *Coliba lui Moș Toma*. Mai târziu, Vaillant va semna articole despre istoricul acestei populații, în „Revue de l’Orient”, în 1846, iar în 1857 va reuși să publice lucrarea sa despre țigani – *Les Rômes. Histoire vraie des vrais bohémiens*³⁹.

Traducerile operelor literare cu subiecte din viața sclavilor și robilor au pătruns în principate, începând cu deceniile IV și V ale secolului al XIX-lea. În 1842 apărea la Iași traducerea lucrării lui A. de Kotzebue, *Robii*⁴⁰, iar în „Propășirea”, Vasile Alecsandri cita strofe din poezia *Țigani* a lui Pușkin în traducerea lui Al. Donici⁴¹.

„Universității germane îi datorez amorul de patria română și spiritul liberal”, afirma Mihail Kogălniceanu în 1891 în cadrul ședinței solemne a Academiei Române, recunoscând astfel că la Berlin a învățat să prețuiască existența „principiilor democratice într-un stat monarhic”. Tot acolo, impulsivat de presa germană și de curiozitatea ilustrului Alexander von Humboldt, va redacta *Esquisse sur l’histoire, les mœurs et la langue des Cigans*, care a apărut în 1837⁴². În prefața lucrării sale scria despre indiferența europenilor față de soarta țiganilor: „ei (europenii) formează societăți filantropice pentru abolirea sclaviei în America, în timp ce chiar pe continentul lor, în Europa, există 400 000 de țigani care sunt sclavi și alte 200 000, care trăiesc în ignoranță și barbarie”⁴³. „Juna partidă” națională, care căuta soluții și căi de reconstrucție, de regenerare, își desăvârșea spiritul în capitala Franței, în contextul radicalizării dezbaterii privitoare la sclavie. În 1844 apărea publicația „L’Abolitioniste français”, iar arena parlamentară, unde activa comisia condusă de ducele de Broglie, ce promovase în esență o emancipare graduală, este părăsită. Mișcarea aboliționistă franceză se concentra pe câștigarea opiniei publice, prin presă și petiții semnate de oameni de condiție socială diversă. Important este faptul că inițiatorii acestor petiții sunt Alphonse de Lamartine, Jules

³⁸ Felix Colson, *De l’état present et de l’avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris, 1839, p. 149.

³⁹ J.A. Vaillant, *Les Rômes. Histoire vraie des vrais bohémiens*, Paris, 1857.

⁴⁰ Sorina Radu, *Problematica eliberării țiganilor*, p. 269.

⁴¹ „Propășirea”, 11 iunie 1844, p. 379, 381.

⁴² Mihail Kogălniceanu, *Desrobirea țiganilor, ștergerea privilegiilor boierești, emanciparea țărănilor. Discurs rostit în Academia Română, ședința solemnă de la 1(13) aprilie 1891*, București, 1891, p. 7–8.

⁴³ Idem, *Esquisse sur l’histoire, les mœurs et la langue des Cigans*, Berlin, 1837, p. IV.

Michelet, Edgar Quinet, Alexandre Ledru-Rollin, personalități ce au avut în acei ani contacte numeroase cu românii grupați în jurul *Societății studenților români*, constituită în capitala Franței în 1845. Astfel, în 3 septembrie 1846, o petiție împotriva sclaviei semnată de 300 de persoane, printre care Jules Michelet, François Aragon, era depusă în Parlament⁴⁴. Tot din această perioadă datează și primele contacte ale lui Dimitrie Brătianu și Nicolae Bălcescu cu Paul Bataillard, unul dintre cei mai prolifici țiganologi ai secolului al XIX-lea⁴⁵.

Mișcarea aboliționistă – care se manifestă timid în principate în deceniile trei și patru prin discursurile lui Eufrosin Poteca⁴⁶, proiectele lui Teodor Diamant⁴⁷, disertația lui Cezar Bolliac din 1835, care nu a apărut însă din cauza cenzurii⁴⁸, sau lucrarea amintită a lui Mihail Kogălniceanu – se intensifica începând cu anii 1843–1844. Una dintre explicații ar fi aprobarea de către Adunarea Obștească a Țării Românești (în 1843 și în 1847) și cea a Moldovei (în 1844) a legilor de dezrobire a țiganilor statului și ai mănăstirilor. Entuziasmați de aceste legi, tinerii moldoveni: Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, C. Rolla, D. Rallet, P. Mavrogheni îl felicitau personal pe Mihail Sturdza. „Un asemenea act din partea ocârmuirii noastre ne înalță țara alături de [țările] cele mai civilizate”, exclama Mihail Kogălniceanu în numărul special al „Propășirii”, apărut pe hârtie verde, simbolul speranței. Și tot el adăuga plin de mândrie: „țara noastră sfințește principiul că toți oamenii se nasc și sunt slobozi în vremea când coloniile Franței și multe staturi a Uniunii Americane de Nord gem de milioane de negri împilați”⁴⁹. Cuvintele lui Kogălniceanu erau subliniate de versurile lui Alecsandri și Corradini, care mărturiseau bucuria celor din „juna partidă” a Moldovei. În octombrie 1844, apărea în „Gazeta de Transilvania” un impresionant articol semnat de Cezar Bolliac, a cărui dedicație spirituală față de cauza celor asupriți și obidiți era cunoscută în epocă. Era un apel la unirea tuturor intelectualilor în jurul „iubirii de oameni”, un îndemn spre cei hărăziți cu talent de a-și căuta muza în locurile unde „muncește mai tare durerea”, în bordeiul țăranului sau cortul țiganului. Argumentele aduse în favoarea dezrobirii sunt cele religioase, economice, „interesul statului” și „pildele străine”, referindu-se bineînțeles la mișcările promovate în Occident pentru emanciparea sclavilor. În acest spirit îndemna la desfășurarea unei intense propagande prin scrieri și societăți, deoarece punând „în lucrare toate resorturile

⁴⁴ Lawrence C. Jennings, *op. cit.*, p. 239.

⁴⁵ Olimpiu Boitoș, *Paul Bataillard și revoluția română de la 1848*, Paris, 1930, p. 15–16.

⁴⁶ Eufrosin Poteca, *Predici și cuvântări*, ed. Veniamin Micle, Bistrița, 1993, p. 23.

⁴⁷ Teodor Diamant, *Scrieri economice*, București, 1958, p. 54.

⁴⁸ Cezar Bolliac, *Scrieri. Meditații, poezii*, vol. I, ed. Andrei Rusu, București, 1983, p. LVIII.

⁴⁹ „Propășirea”, 6 februarie 1844, nr. 5; „Propășirea”, *foaie științifică și literară*, ed. Mariana și Petre Costinescu, p. 105. Despre rolul lui Kogălniceanu v. și Venera Achim, *Documente inedite despre Mihail Kogălniceanu și rolul său în dezrobirea țiganilor*, în vol. *Națiunea română, idealuri și realități istorice. Academicianului Cornelia Bodea la 90 de ani*, ed. Alexandru Zub, Venera Achim, Nagy Pienaru, București, 2006, p. 467–475.

intelectuale și morale și robia cade, căci e căzută pe jumătate”⁵⁰. Dacă la sfârșitul secolului al XVIII-lea negrul din Africa era perceput de către o parte a scriitorilor europeni drept un „sălbatic inocent”, înzestrat cu virtuți naturale, sensibil, care este supus viciilor civilizației⁵¹, în operele literare de după 1840 din principate se conturează figura „bunului țigan”⁵². Asemenea luminiștilor se încerca să se demonstreze unicitatea genului uman. Dacă marchizul de Condorcet se adresa omului negru spunându-i „natura te-a format pentru a avea același spirit, aceeași rațiune și aceleași virtuți ca și albul”⁵³, reprezentanții generației marcate de spiritul „Propășirii” și al „Daciei literare” se aplecau asupra însușirilor nobile ale robilor. Astfel erau prezentate fie personajul unui țigan fidel boierului care l-a crescut, încât renunța la libertate pentru a avea grijă de copiii orfani ai stăpânului său (schița lui Ioan Heliade Rădulescu intitulată *Jupân Ion*)⁵⁴, fie figurile unor tineri țigani și frumoase țigănci înzestrate cu sentimente alese, nealterate de interese meschine – poezia lui Bolliac, *Fata de boier și fata de țigan*⁵⁵, nuvela lui Vasile Alecsandri, *Povestea unui galbân și a unei parale* etc. Sunt conturate momente critice din viața robilor: vânzarea lor, despărțirea de familie – poezia lui Bolliac, *Țiganul vândut*⁵⁶. Bogăția sentimentelor arătate de aceste personaje trebuia să fie un argument în favoarea umanității robilor, trăsătură ce-i făcea egali, cel puțin în ochii divinității, cu stăpânii lor. Personajele din povestiri și versuri erau întregite de fapte din viața reală. În „Curierul românesc” din 1846 se relatează despre un rob mănăstiresc eliberat, din ținutul Vasluiului, care a dăruit 20 de galbeni pentru construirea unei școli⁵⁷.

Pentru a desprinde trăsăturile mișcării aboliționiste trebuie să analizăm documentele programatice și proiectele de dezrobire din epocă. Emanciparea robilor era o revendicare întâlnită în programele societăților prerevoluționare. În 1839, în proiectul *Conjurației confederative* al comisului Leonte Radu se prevedea eliberarea țiganilor statului și ai mănăstirilor și numirea lor ca „români noi”⁵⁸, iar în *Profesiunea de credință* a lui Dimitrie Filipescu era menționată dezrobirea, argumentându-se necesitatea ei din punct de vedere economic: „ar fi ușor să scăpăm de această lepră socială, îngăduindu-le țiganilor să se răscumpere. Merită libertatea acela care simte cât prețuiește ea”⁵⁹. În epocă au prevalat soluțiile

⁵⁰ „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, 2 octombrie, p. 315–316.

⁵¹ David Brian Davis, *The Problem of Slavery in the Age of Revolution (1770–1823)*, New York, 1999, p. 48.

⁵² Viorel Achim, *op. cit.*, p. 88.

⁵³ Fabienne Federini, *op. cit.*, p. 31.

⁵⁴ „Curierul românesc”, 9 martie 1844, p. 51–52.

⁵⁵ Cezar Bolliac, *Scrieri. Meditații, poezii*, vol. I, p. 66–74.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 82–85.

⁵⁷ „Curierul românesc”, 10 mai 1846, p. 140.

⁵⁸ Vlad Georgescu, *Istoria ideilor politice românești (1369–1878)*, München, 1987, p. 102.

⁵⁹ Dimitrie Filipescu, *Profesiune de credință*, în vol. *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, ed. Cornelia Bodea, vol. I, București, 1982, p. 170.

graduale în eliminarea robiei. De remarcat că această soluție era precumpănitoare în anii premergători revoluției de la 1848 și în mișcarea aboliționistă britanică și în cea franceză. Proiectele prezentate în camera deputaților din Paris, începând cu anul 1838, cuprindeau prevederi prin care sclavia putea fi abolită numai după o perioadă de ucenicie, fie anterioară, fie posterioară legii eliberării, iar statul urma să se ocupe în această perioadă intermediară de reglementarea relațiilor dintre coloniști și cei eliberați⁶⁰. Abolirea putea fi realizată numai prin răscumpărare. Soluția graduală din epoca premergătoare revoluției de la 1848 era subliniată de Mihail Kogălniceanu în discursul său din 1891, care încerca să explice îndelungatul proces al dezrobirii: „dezrobirea lor (a robilor) era combătută de trebuințele zilnice și casnice ale vieții familiilor, de aceea emanciparea nu s-a putut face decât treptat și sub două domnii atât în Moldova cât și în Muntenia”⁶¹. Același lucru era sesizat și de Gheorghe Sion în nuvela sa *Emanciparea țiganilor*. Vorbind despre concepția unui boier moldovean privitoare la soarta țăranilor scria: „pe când tinerețea entuziastă cerea ca emanciparea să se facă cât mai curând pentru ca să dispară rușinea ce o purtau românii cu menținerea sclaviei în secolul al XIX-lea, el, ca un progresist moderat, propaga, printre rudele și amicii săi, ideea de a da țiganilor o educațiune preparatorie, adică să învețe forțat câte o meserie manuală, care ar fi folositoare atât lor, ca să trăiască, cât și populațiunilor rurale cărora țiganii atunci le-ar fi folositori”⁶². Un asemenea proiect era și cel semnat de N. Rucăreanu, apărut în „Gazeta de Transilvania” în 1844. Ideea de bază a proiectului consta în eliberarea robilor și transformarea lor în clăcași, în sedentarizarea lor, idee întâlnită în epocă și deja prezentă în reglementările celor două principate referitoare la robii statului și la cei mănăstirești, dar care acum era argumentată din perspectiva țiganilor eliberați. Interesant ni se pare accentul pus pe integrarea țiganilor în sânul comunităților românești, pe asimilarea acestora. Boierii ar fi trebuit să se îngrijească ca cei eliberați să-și construiască case, să nu trăiască în corturi sau bordeie. Acestea „să nu fie așezate la marginea satului, ci răspândite între casele sătenilor, astfel încât scopul nostru este de a români pe țigani”. Cei eliberați erau amenințați cu amenzi usturătoare dacă vorbeau țigănește. Același lucru era valabil și pentru cei „ce vor cuteza a porecli pe emancipați cu denumirea de țigan, cioară sau alte asemenea epitete dezonorante”. Conștient de acuzele pe care le-ar putea primi față de tendința de transformare a celor eliberați în clăcași, față de „românizarea forțată” cuprinsă în aceste prevederi, Rucăreanu argumentează: «Oameni cu capete mai luminate ca mine mi-au zis: „De ce să-i facem pe robi clăcași ca să cază dintr-o robie în alta?”, iar eu le răspund: „care sunt acei robi cu atâta stare în țara noastră încât să-și poată cumpăra proprietăți statornice?”; la întrebarea „De ce să le omorâm limba, să le stingem naționalitatea” eu le spun: „cât

⁶⁰ Nelly Schmidt, *L'abolition de l'esclavage*, p. 147–149.

⁶¹ Mihail Kogălniceanu, *Desrobirea țiganilor*, p. 9.

⁶² Gh. Sion, *Emanciparea țiganilor*, București, 1925, p. 29–30.

despre limbă și naționalitate nu au nici una nici alta. Ambele au fost întotdeauna spre batjocură. De voim a disprețui și de a degrada pe cineva zicem: este un țigan, de voim a parodia vreo limbă îi dăm numaidecât caracterul dialectului țigan”». Astfel, Rucăreanu propunea: copiii celor emancipați să se ducă la școală de la șapte ani, iar proprietarii să aibă grijă ca țiganii să-și păstreze meșteșugurile „pentru că țiganii sunt mai industriași decât românii”⁶³.

Emanciparea imediată a sclavilor era un deziderat care a fost proclamat în scrierile aboliționiștilor britanici (Thomas Clarkson, James Ramsay), americani (William Lloyd Garrison, Frederik Douglas), francezi (Victor Schoelcher). Ultimul, prin lucrările sale *Abolition de l’esclavage* (1840) și *Des colonies françaises. Abolition immédiate de l’esclavage* (1842), a argumentat beneficiile economice ale eliberării sclavilor. Tot el s-a implicat în campania petiționară din Franța. În august 1847 reușea să strângă 11 000 de semnături. Scria că prudenta „ne îndeamnă spre aboliționism pentru a preîntâmpina revolte sângeroase”; afirma, printre altele, că sclavia este nerentabilă, că „proprietatea unui om asupra altui om este o crimă”. Îi dădea ca exemplu pe „prinții barbari”: beiful Tunisului, care proscrisese sclavia, Abdul Medjid, care închisese piața de sclavi din Constantinopol⁶⁴. Studenții români aflați în capitala Franței cunoșteau nemijlocit spiritul aboliționist. „Reforma socială bazată pe sfintele principii ale dreptății și egalității trebuie să țintească toate silințele noastre”, afirma Nicolae Bălcescu în discursul său, din noaptea Anului Nou 1847, în fața studenților români de la Paris⁶⁵. Aceștia vor cunoaște nemijlocit spiritul aboliționist, se vor pătrunde de fiorul regenerării ce cuprindea treptat țări de credințe și civilizații diverse. În fața aceleiași adunări Dimitrie Brătianu își mărturisea credința că „astăzi când din toate părțile lumii oamenii aleargă, se caută, se comunică, frățesc în numele libertății ... când vedem pe beiful de la Tunis decretând libertatea robilor”⁶⁶, nimic nu mai oprea națiunea română să acționeze. După cum este cunoscut, principiile care vor fi înscrise în programele revoluționare de la 1848 din principatele române au fost îndelung discutate în întrunirile liderilor din țară, de la Mânjina sau de la Paris. Fără îndoială că cele privitoare la emanciparea robilor au fost influențate de evenimentele din capitala Franței. În 25 februarie 1848, Ledru Rollin a fost primul care, în cadrul guvernului provizoriu, a ridicat problema sclaviei și a sugerat abolirea ei imediată. Propunerea a fost susținută de Arago, Lamartine, Louis Blanc. În 4 martie guvernul provizoriu proclama abolirea sclaviei și constituirea unei comisii ce-l avea drept președinte pe

⁶³ În sensul că majoritatea meșteșugurilor erau practicate de către țigani.

„Gazeta de Transilvania”, 30 octombrie 1844, p. 345–346, articol continuat în numărul din 2 noiembrie 1844.

⁶⁴ Lawrence C. Jennings, *op. cit.*, p. 236–240.

⁶⁵ Nicolae Bălcescu, *Privire asupra stării de față, asupra trecutului și viitorului patriei noastre*, în vol. *1848 la români*, vol. I, p. 318.

⁶⁶ Dimitrie Brătianu, *Cuvânt improvizat la Societatea Studenților Români de la Paris*, *ibidem*, p. 333.

Victor Schoelcher⁶⁷. Misiunea acesteia era de a pregăti emanciparea imediată a sclavilor. În acele zile se definitiva la sediul *Societății studenților români* din Paris programul revoluției române. „În Paris îndată după revoluția Vienii, Bălcescu convocă la dânsul o adunare la Paris. Toți moldo-valahii, afară de Brătieni, se adunară la 20 martie seara. Acolo s-a hotărât în cea dintâi adunare a se face o mișcare; s-a făcut apoi un program potrivit proclamației care s-a făcut pe urmă în iunie”⁶⁸.

Cei care „au supt laptele libertății din Franța”, așa cum poetic se exprima Alexandru G. Golescu, au înscris în programele revoluției române principiul emancipării robilor cu despăgubire. În *Proclamația de la Islaz* se scria „poporul român leapădă de pe sine neomenia și rușinea de a ține robi și declară libertatea țiganilor celor particulari ..., iar patria, ca o mumă bună, din vistieria sa va despăgubi pe oricine va reclama că a avut pagubă din această faptă creștinească”⁶⁹. Mihail Kogălniceanu, în *Dorințele partidei naționale din Moldova*, argumenta eliberarea robilor, „cu despăgubirea numai acelor ce ar cere-o”, ca un fapt normal în spiritul epocii, într-un stat constituțional, care pune la fundamentul ființării sale principiul libertății⁷⁰. Convinși că misiunea lor era „cea de a crea o nație de frați, de cetățeni liberi”, liderii de la 1848 au redefinit conceptul de patrie. Proclamația de la Islaz se adresa cetățenilor de orice nație, religie, spunându-le că patria „este a noastră și a voastră”. În rândul acestora intrau și robii eliberați. Ion Pasu-Popovici, care explica constituția „în înțelesul popular țesută”, scria: „este o rușine de omenire, este un păcat strigător la cer, este o călcare în picioare în dreptul omenirii, ca să mai ție cineva pe fratele său rob, fără niciun drept și să-l vândă ca pe un dobitoc ... frații noștri țigani sunt slobozi ca și noi”⁷¹.

Este o certitudine faptul că revoluționarii din principate cunoșteau desfășurarea evenimentelor din capitalele revoluției europene. La numai câteva zile de la constituirea în numele guvernului provizoriu francez a comisiei pentru eliberarea sclavilor, „Curierul românesc” din 11 martie 1848 anunța: „Guvernul provizoriu al Franței decretă că niciun pământ de sub dominația franceză să nu aibă sclavi și s-a numit o comisie spre a redacta cât mai curând un act de emancipare în toate coloniile republicii”⁷². Comisia de la Paris, după ședințe laborioase în care s-au discutat o multitudine de aspecte legate de rolul celor emancipați în economia coloniilor, raporturile dintre foștii sclavi și foștii lor stăpâni, integrarea celor eliberați în regimul muncii libere, plătite, dreptul lor la educație și la proprietate etc. a decretat în

⁶⁷ Oruno D. Lara, *La colonisation est un crime*, p. 14–18.

⁶⁸ Ion Ghica, *Note scrise sub dictarea lui Nicolae Bălcescu asupra evenimentelor care au precedat revoluția din 1848*, în vol. *1848 la români*, vol. I, p. 348.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 536–537.

⁷⁰ Mihail Kogălniceanu, *Dorințele partidei naționale în Moldova*, *ibidem*, p. 661.

⁷¹ Ion Pasu alias Popovici, *O scurtă cuvântare spre deslușirea tinerei Constituții a României în înțelesul popular țesută*, în vol. *Anul 1848 în Principatele române. Acte și documente publicate cu ajutorul Comitetului pentru ridicarea monumentului lui I.C. Brătianu*, vol. II, București, 1902, p. 215; *Constituția explicată de C. Brezoianu*, *ibidem*, p. 430–431.

⁷² „Curierul românesc”, 11 martie 1848, p. 45.

27 aprilie 1848 că „sclavia va fi în întregime abolită în toate coloniile și posesiunile franceze, la două luni după promulgarea prezentului decret ... Toate pedepsele corporale, vânzarea de sclavi sunt interzise chiar de la promulgarea decretului”. Se mai preciza că în viitor niciun francez, indiferent de locul unde se afla, nu avea voie să cumpere, să vândă sau să participe direct sau indirect la comerțul cu sclavi. Eliberarea se făcea prin despăgubirea proprietarilor, Adunarea Națională fiind cea care urma să reglementeze cotele care trebuiau acordate coloniilor. Decretul de eliberare a apărut în aceeași zi cu alte 14 decrete, care reglementau aspectele economice și sociale ale coloniilor, raporturile acestora cu metropola. În iunie 1848 se constituia comisia pentru stabilirea indemnizației pentru stăpânii de sclavi⁷³.

Am amintit aceste episoade ale emancipării sclavilor de către autoritățile revoluționare din Franța pentru a sublinia influența acestora asupra procesului de eliberare din Țara Românească. În 22 iunie, din Buzău, Nicolae Bălcescu, îi scria lui Al. G. Golescu: „Nu întârziți a scoate afară proclamația pentru țigani”⁷⁴. Peste numai patru zile, guvernul provizoriu proclama eliberarea robilor: „timpii de robie au trecut și țiganii astăzi sunt frații noștri”. Din conținutul declarației reținem că țiganii deveneau liberi din 10 iulie, pentru ca „să urmeze toți țiganii a sluji tot pe la casele stăpânilor lor, precum slujiau și până acum”⁷⁵. Dacă în Franța, cei care au decis ca eliberarea să se facă într-un termen de două luni de la apariția decretului au avut în vedere terminarea muncilor agricole din colonii în vara aceluși an, aceleași motive i-au îndemnat și pe revoluționarii din București, care se gândeau la diferitele munci pe care țiganii le îndeplineau în gospodăria boierească. În ambele decrete bătaia și tratamentele inumane asupra sclavilor, respectiv robilor erau desființate imediat. Mai mult, boierii din Țara Românească erau amenințați cu pierderea dreptului la despăgubire „dacă nu-i vor trata cu omenie”. Ca și în Franța, eliberarea se făcea prin despăgubire. Pentru punerea în aplicare a decretului guvernul a constituit o comisie compusă din Cezar Bolliac, Iosafat Snagoveanu, Petrache Poenaru, secretar fiind P.P. Peret⁷⁶. De remarcat că Poarta fusese anunțată de intenția „partidei liberale”, ce dorea introducerea reformelor impuse de spiritul secolului. În memoriul remis comisarului Sublimei Porți, Talaat effendi, din 5/17 iunie era menționată, printre celelalte reforme și desființarea sclaviei⁷⁷.

Înfrângerea revoluției din Țara Românească și revenirea la situația de dinainte de decretul de eliberare nu au însemnat încheierea dezbaterii asupra emancipării robilor. Remarcăm memoriul pe care Dimitrie Ghica l-a trimis

⁷³ Oruno D. Lara, *op. cit.*, p. 26.

⁷⁴ N. Bălcescu către Al. G. Golescu, 22 iunie 1848, Buzău, în Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. IV *Correspondență*, ed. Gh. Zane, București, 1964, p. 90.

⁷⁵ *Proclamația no. 118 a Guvernului provizoriu al Țării Românești*, din 26 iunie 1848, în *Anul 1848*, vol. II, p. 105–106.

⁷⁶ Corneliu Tamaș, *Istoria țiganilor din Țara Românească 1241–1856. 600 de ani de atestare documentară*, București, 2001, p. 269.

⁷⁷ *1848 la români*, vol. I, p. 527.

comisarilor Turciei și Rusiei în septembrie–octombrie 1848, memoriu care se ocupa într-un paragraf distinct de *Emanciparea țiganilor*. Autorul sublinia că emanciparea robilor țigani a devenit, în urma evenimentelor revoluționare, o necesitate urgentă. Însă dacă proclamarea ei era simplă, aplicarea se dovedea mult mai complicată pentru că trebuiau avute în vedere câteva probleme: cine trebuia să plătească răscumpărarea; cum trebuia făcută aceasta, emanciparea urma să fie generală și simultană sau parțială și graduală; cum puteau fi integrați țiganii eliberați în societate. Soluțiile găsite de Ghica erau: statul urma să plătească despăgubiri proprietarilor de robi. Aceștia însă trebuiau să le primească în funcție de avere. Proprietarii bogați, care îi întrebunțau pe țigani la muncile pământului, urmau să primească mai puțini bani, iar cei mai puțin înstăriți, la care țiganii desfășurau diferite activități casnice, să primească o sumă mai mare. În continuare se arăta că cei 10 000 de robi eliberați de Bibescu în 1847 nu au tulburat liniștea principatului, mai mult după un timp aceștia s-au întors în serviciul vechilor proprietari. Cei care ar tulbura ordinea publică ar putea fi folosiți la muncile publice, drumuri, construcții, înlocuind astfel cele șase zile pe care țăranii erau datori să le facă la astfel de munci⁷⁸.

În perioada postrevoluționară, mișcarea aboliționistă se intensifică în principate, rezultatul acesteia fiind adoptarea în Moldova în 1855 a *Legii pentru desființarea sclăviei, regularea despăgubirii și trecerea emancipaților la dare*, iar în Țara Românească, în 1856, a *Legiurii pentru emanciparea tuturor țiganilor din principatul Țării Românești*.

În concluzie putem spune că mișcarea aboliționistă din principate s-a intensificat în preajma revoluției de la 1848, fiind influențată de mișcările de eliberare ale sclavilor din SUA și din Europa Occidentală. Programele de emancipare a robilor din principate au urmat același traseu ca cele din Marea Britanie și Franța, astfel încât până în 1848 au predominat soluțiile graduale, în care precumpănitoare erau prevederile juridice și economice ale emancipării robilor. În timpul revoluției de la 1848, guvernul revoluționar din Țara Românească a fost marcat de experiența franceză, membrii săi venind în contact cu iluștrii reprezentanți ai curentului aboliționist în timpul studiilor pariziene.

ROMANIAN ABOLITIONISM IN 1848. INFLUENCES AND CHARACTERISTICS

Abstract

The penetration of abolitionist ideas into the Romanian space and the characteristics of Romanian abolitionism in relation with the general European

⁷⁸ Memoriul lui D. Ghica către comisarul Turciei și al Rusiei, septembrie–octombrie 1848, în *Anul 1848*, vol. IV, București, 1908, p. 672–673.

movement on the eve of the revolutionary year 1848 are addressed. The research effort is made in four directions: the press, translations, foreign travelers, and the direct contacts of the Romanian leaders, who at the time were studying in various European capitals, with the abolitionist movement. As to the characteristics of Romanian abolitionism, a surge can be noticed after 1844, with the movement evolving subsequently from a gradual solution to the Gypsy Question to a radical one, during the revolution.

